

Володимир Косик

НАША ПОЛІТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ
/участь у дискусії/

1960

В С Т У П

Мабуть не помилимося, коли твердитимемо, що політична термінологія кожної нації має свою питому вагу і має неабияке значення для ясного розуміння її минулого, сучасного і майбутнього.

Питанню української політичної термінології присвятили деякі автори кілька статей в нашій пресі закордоном, що вказує, зрештою, на свідомість важливості цілої проблеми також у нас. Бо тоді, коли в інших народів політична термінологія відносно своїх безпосередніх сусідів є встановленою і непорушною, у нас дехто хотів би, щоб вона подекуди мала характер народньої словесности, тобто була узалежнена від ситуацій, почувань і ресантиментів. У цьому може нічого надзвичайно злого не було б, як би не факт, що такий стан діє автоматично проти нас самих.

Народньо-популярна термінологія може бути повністю вільною, вона не потребує санкції жодної наукової установи. Та крім такої термінології існує ще національна політична термінологія, що зобов'язує всі часописи й організації та яка, звичайно, не може обійтися без тієї санкції. Постанова найвищої мовознавчої установи в дійсності являється тільки засобом стандартизації термінів, засобом для здобуття однозгідности, засобом усунення термінологічного хаосу, який носить у собі обважilé первні загального політичного хаосу.

Стан нашої політичної термінології характеризується тим, що в нас нема не тільки однозгідности, але бракує й всесоронніх зусиль цієї однозгідности добитися. Найбільше завзято мовчать тут наші науковці, чи пак наукові установи.

Уточнім про що йде. Фактично, йде тільки про термінологію по відношенні до нашого північного сусіда, - народу, який постаив себе з своєї власної волі у становище безпощадного ворога української нації. Провідники цього сусіда, щоб оправдати свій імперіялізм і жадобу завоявань, прибрали собі, для свого народу і своєї держави назву, до якої вони, без найменшого сумніву, жодного права не мали. Так Московщина перетворилася в Росію. Назва москалів закріплювалася, а стара зникала. Хіба найблищі сусіди Московщини звали її - і то не завжди - Московщиною, інші - Росією.

Але одночасно закріплювався теж хаос понять і термінів. Створилося якесь зачароване коло докола назв Русь і Росія, яке затьмарило і постійно затьмарювало окремішність і виразні відносини двох окремих народів - українського і московського, і з якого, здавалося, тяжко вийти без відзискання нашої політично-мілітарної переваги.

Одначе, з часом і з трудом ми все ж таки вийшли з зачарованого кола. Та не вийшли ще зовсім з хаосу. Він проявляється, між іншим, в нашій політичній, а деколи навіть й історичній термінології в чужомовних виданнях, а теж і в українських.

Можливо, такий стан не потребував би окремої дискусії як би не те, що щораз частіше піднімаються голоси тих самих авторів, які, мабуть невідомо, намагаються зберегти той хаос, а то й його поглибити. Може й це не було б найгіршим лихом, але ці самі автори одночасно ширять погляди, що всі ті, що не згодні з їхніми вимогами щодо нашої політичної термінології, працюють проти української визвольної справи.

Висловлені в цій книжечці думки може спричиняться до в'яснення деяких аспектів проблеми. Без претенсій дати абсолютно непомильну відповідь на усі питання, ця книжечка призначена більше для тих авторів, які в той, чи інший спосіб висловлювалися до справи нашої політичної термінології, а головню для тих, які підтримують їхні вимоги до українців і українських організацій погрозами нап'ятувати інакше думаючих "оборонцями політичних інтересів московського ворога - окупанта України".

"НЕ ВИЗНАВАТИ КРАДЕНОЇ НАШОЇ НАЗВИ РУСЬ"

У повищому заголовку криється частина основної теми, на яку ведеться від якогось часу дискусія в українській пресі. Можливо, дискусія почалася давніше, але ми її зареєстрували тільки від статті п. П. Штепи, поміщеної в "Українській Думці" під цим же заголовком.¹ Стаття, що є частиною розділу пізніше опублікованої - зрештою дуже цінної - праці "Українець а Москвин", у доволі гострий спосіб ставить вимогу, щоб не тільки не визнати за москалями назву Росія, росіяни, але і щоб її в і д і б р а т и! Даймо слово самому авторові:

"Величезну шкоду зробила Україна, що не знайшла в собі сили зберегти від крадіжки москалями нашої споконвічної, щонайменше понад 3.000 років старої, національної назви Русь. За цей злочин тяжко покарав нас справедливий Бог. Наслідки того гріху спокутує тепер майже кожний з нас. Святим обов'язком українських науковців - відібрати від москалів крадене наше ім'я Русь /чи перекручене Россія/. Обов'язком і як українців перед Україною, і як науковців перед світовою наукою. А національним обов'язком кожного з нас є не визнавати крадіжкі москалями нашого імені, себто не називати москалів краденим ім'ям "росіяни", ані Московщину - Росією."

П. П. Штепа порушив ще кілька інших аспектів питання, про які буде мова пізніше. Покищо зупинімся на самій вимозі автора, яку доволі тяжко розуміти. Бо ж ми завжди мусимо пам'ятати, що причини, чому ми маємо відібрати москалям їхню сучасну назву будуть незрозумілими для переважаючої більшості чужинців, а то й українців. Та їх, однак, згодом можна мабуть пояснити. Біда тільки, що ми і без того маємо багато клопотів, вже хоч би з тим, щоб доказати, що ми взагалі існуємо як окремий нарід!

Аналізуючи цю і подібні наші політичні вимоги мається враження, що ми любимо більше комплікувати речі, замість влучно і корисно діяти, замість просто і розумно шукати зискання позитивних наслідків.

Ми не сумніваємося в добрій врі автора і також уважаємо, що ми не сміємо визнавати крадежі нашої назви "Русь". Тільки не розуміємо, чому Русь і Росія має бути те саме і чому ми маємо не визнавати за москалями назви "росіяни"?

Бо ж назва "Росія" не була і не є нашою назвою; українці її ніколи не визнавали для окреслення себе самих, а українська руська держава не називалася "Росією", а Руссю і назва Росія ввійшла в історію /не беручи до уваги грецького терміну/ вже після упадку Руси-України. Слово "Росія" у нас завжди означало "Московщина", а "російський" і "русскій" - означало "московський". Факт, що слово "Росія" є взяте у грецькому перекладі із слова "Русь", нічого для українців не означає, бо, повторюємо, в жодний період нашої історії наші предки себе не називали росіянами в розумінні нації а наш край "Росією". Цю назву прийняла Московщина для себе і поширила згодом на всі свої посілості. З цього випливає, що нам тільки треба роз'яснювати, що Русь і Росія - це два окремі поняття; роз'яснювати тимбільше, що чужинці, за прикладом москалів, переважно перекладають слово Русь словом "Росія" і в результаті читаємо такі дивовижі, як, напр., "Київська Росія". Тут криється джерело головного фалшування нашої історії.

Під словом "Росія" чужинці також дуже часто розуміють "Московщина", але тому, що Московщина сама перестала вживати своєї первісної назви, всі історики мусли вживати нової назви - Росія. Лихо хотіло, що ця назва ввійшла в силу з моментом, як Україна вже була під впливами Московщини, отже, від цього часу почали вживати нової назви не тільки в стислому, скажемо - етнографічному розумінні, але і в географічному. Звідси пішла фатальна для нас і для світу помилка: все, що підбила Московщина-Росія, називалось і уважалось Росією. Зрештою, Західню Україну під Польщею називали теж Польщею, а не Україною, і хіба в етнографічному розумінні називали Галичиною, або Західньою Україною.

За такий довгий період окупації України Росією, поза межами України втворилося поняття, що Україна є складовою частиною не імперії, а Росії в етнографічному розумінні, а українці - це росіяни. Так думають ще й досі росіяни і їхні прияте-

лі на Заході. Знову нещастя хотіло, що за цей довгий час окупації, нашу історію, як недержавного народу включили до історії Росії-Московщини. Тому важливішим є, замість торуватися за слово "Росія", переконати істориків, щоб відділили нашу історію від російської.

У багатьох випадках, коли чужинець говорить "Росія", "російський", він розуміє під цими термінами і нас, і інші поневолені Росією народи. Нам часто дають відчуття, що ми також несемо відповідальність за злочини Росії, як царської так і советської, бо, мовляв, ми ж "росіяни". Проти цього жахливого обвинувачення українці повинні боротися, тільки не тим, щоб відбирати росіянам їхню назву /і злочини зв'язані з нею!/ Тут ми підходимо до суті питання, яке підніс п. Штепа.

Відбирати, чи приймати для нас назву Росія, рускій нам аж ніяк не треба, бо більшість чужинців, необізнаних з нашими справами, нас інакше не називає, а навіть йде ще далі, навіть уважає, що слово "українець" означає "росіянин" /москаль/, як, напр., норманець, чи оверняк у Франції означає француз, або баварець - німець.

Автоматично український самостійницький рух вважається сепаратистичним, тобто таким рухом, який хоче відділити одну частину росіян від другої. А що західні політики не дуже радо підсилюють сепаратистичні тенденції /та ще й відносно Росії!/ тому, теж автоматично, українське питання обдаровується недовір'ям і резервою, в найкращому випадку - співчуттям.

Не визнаючи в чужих мовах назви "Росія" за Московщиною, ми тим самим підкреслюємо, що Росія це теж і ми /чи може тільки ми?/, що якраз доказують російські імперіялісти та їхні засліплені незнанням західні приятелі, щоб тим самим зробити з самостійности українського народу внутрішньо-російське питання!

Коли відібрати Росії її назву, хто ж тоді буде відповідати за лихо, яке натворили на світі росіяни і Росія?

З усього виходило б, що головним завданням нас усіх є переконати тих, які цього ще не знають, що ми якраз не є росіянами! Ми це скорше можемо доказати ніж те, що росіяни не є росіянами. В історії задовго говорилося про

росіян, а не москалів.

Одначе, нам ніхто не забороняє вживати в українській мові назви "Московщина" і "москалі" для окреслення Росії і росіян так само, як ніхто нам не забороняє називати німців німцями, а не "дойчами", чи "алеманами". Але коли ми перекладаємо на німецьку мову слово німець, мусимо перекладати його на "дойче"; в англійській мові це слово буде "джермен", у французькій - "алеман". Також, коли ми перекладаємо слово "Московія" на чужу мову, ми повинні перекладати його так, як у цій мові окреслюють цю країну - Руслянд, Рашія, чи Руссі. Коли ж ми перекладаємо це слово на "Москові", чи "Московія", більшість зрозуміє це як окреслення тільки одної частини Росії, одної провінції Росії. Тоді ми їх утверджуємо в переконанні, що Московія - це одна частина географічної Росії, а росіяни - це московіти, українці, білоруси і т.д.

Ми вважаємо, що українці не повинні за ніяку ціну утотожнювати назву "Русь" із назвою "Росія", бо це є під цю пору назви двох окремих країн, заселеними двома націями. Відібрати цю назву ми може й могли б, але хіба тільки після довгих років самостійного життя, коли історична наука очиститься від російської тенденційності і фалшування. Але навіть тоді ніхто не зніме з карт, ані не викреслить з історії той період подій і життя на Сході Європи і в світі, який є записаний під назвою "Росія". Коли ж росіяни вже не називалися б росіянами, а тільки москалями, тоді все одно не зникне причина розуміти згаданий минулий період як витвір усіх тих, що були окреслені назвою "Росія", отже й українців. Тому, чи не краще залишити за москалями їхню назву - росіяни, не підносити покищо цього питання, щоб не комплікувати для чужинців і так скомплікованої проблеми, та всюди доказувати, що Русь і Україна - це одне, а Росія - це зовсім щось іншого? В той спосіб ми не віддаємо нікому нашої назви Русь, ані не комплікуємо собі життя. Відбираючи росіянам їхню назву, ми теж відбираємо усю ганьбу, якою вкрите ім'я "Росія" і "російський".

Багато можна дискутувати на цю тему, але ледви чи дискусія змінить враження, що повища вимога

є не на місці і не на часі. Зрештою, вистарчить собі поставити кілька запитань. Як відібрати москалям їхню термінологію? Якими середниками? Ці питання є куди важливішими від питань чому і нащо. Не є жодною штукаю ставити вимоги, але штукаю є всі наміри і вимоги реалізувати, при тому довести реалізацію до кінця з очевидною користю для цілості української справи.

Москалі називають себе "руськими" і немає підстави думати, щоб вони на вимогу того, чи іншого українського автора, чи всіх нас разом, змінили цю назву. Коли вдається зі справою, скажимо, до Об'єднаних Націй, нас там висміють з очевидних причин. Політична термінологія якогось народу є ділом того народу. Так як ми вимагатимемо, щоб росіяни /москалі/ звалися в своїй і чужих мовах москалями, так росіяни можуть вимагати, щоб ми звалися росіянами. Нікого не обходить хто має рацію ставити вимогу, бо ці справи нікого не торкаються, це внутрішні справи кожного народу. Та й престиж нації не дозволяє вимагати невідповідного та плакати і кричати, що ми покривджені.

Чи не самотнім середником, яким ми могли б примусити москалів перезватися назад на москалів може бути тільки збройна сила нашої самостійної держави, інакше - наша політично-мілітарна перевага на Сході Європи. До цього ми ще не дійшли. Але вже тепер сідаємо на віз, якого ще не маємо і тріскаємо батогом до коней, яких теж не маємо.

Кожна наша політична вимога, кожна наша акція повинна бути питанням здорового глузду, а не питанням хаотичної люті безсилим людей.

ПРО ПОЧАТКИ ЛИХА

Не є нашою метою дати тут науковий огляд початків лиха з нашою термінологією. Хочемо тільки виявити, що відносно тих початків покищо нема у нас однозгідности. Може це тому тяжко сподіватися однозгідности відносно термінології.

"Енциклопедія Українознавства" про це питання пише:

"Термін Мала Русь з'являється як назва Галичини в протилежність цілості Київської держави в 14 ст. /вперше 1335/. З 14 ст. московський князь також починає титулувати себе князем Русі /1353 - князь всея Русія/. Щоб розрізнити дві "Русі" - московську і українську, константинопольський патріарх застосовує до першої назву Велика Росія, до другої - Мала Росія. З таким значенням ці терміни трапляються зрідка в церковних діячів 14-17 ст. Здобувши за Переяславським договором протекторат над т.зв. Гетьманщиною, московський цар Олексій Михайлович використовує стару церковно-адміністративну термінологію і приймає для себе титул "царя Великої і Малої і т.д. Росії" /1654 Р о с і я замість Р у с ь - за грецьким зразком/. З кінця 18 ст. офіційна російська назва "Мала Росія" поширюється і на новоприлучені до Росії правобережні українські землі, чимраз виразніше забарвлюючися образливо для українців. В наш час ця назва в формі Малоросія і похідні від неї малорос, малорус, тощо, зустрічаються тільки як тенденційні в російській об'єдинительній літературі".
/ст.13/

У книжечці Ів. Павелка "Україна-Русь і московізм" /Буенос Айрес 1952/ читаємо на цю тему:

"Слово "Росія" з'явилося зовсім недавно. Уперше його проголосив цар московський Олексій Михайлович в листопаді 1656 р., коли після політичної науки гетьмана Богдана Хмельницького і за його допомогою пішов був війною на Польщу, відвоював Смоленськ і Білорусь, а перед тим, 1654 р. склав Переяславський договір, він оголосив себе "царем Великоя, Маляя і Беляя Росії". Це бундючне проголошення носило тільки внутрішньо-московський декларативний характер і ніде

в міжнародній практиці не позначилося, як не позначилися також другорядні терміни нашого означення часів Богдана Хмельницького: "Малороси", "Роксоляни", "Савромати" і т. ін. Уже пізніше, за Петра I термін "Росія", "роси", "росіяни" за гроші й силоміць запопадливо впроваджується в міжнародну практику, як символ великої й могутньої держави, що її утворював сам Петро I. Тоді ж тенденційно й принижуюче російські політики в'їдливо починають називати нас "малоросами", щоб заглушити нашу давню українсько-руську історичну славу й традицію. Що стосується самого терміну "Малоросія" то він існував як один із другорядних наших означень у побуті і в офіційній мові поряд з такими термінами, як "Роксоляни", "Савромати", але за якими не закріпилася історична слава ні державно-творча, ні політично-організуюча традиції".

/ст. 90-91/

П. Штепа до цього питання писав:

"...Греки, коли побачили поширення Київської Держави, самозрозуміло за власним прикладом назвали всю територію, що підлягала владі Києва /себто включаючи терен теперішньої Московщини/ Велика Русь /Руссія Магна/.

"Таким чином чужинці цілком природно називали нашу Київську Державу разом з підлеглими їй її північними колоніями /теперішню Московщину/ Руссія Магна /Великою Руссю/, а саму метрополію Київську Русь - Руссія Мінор /Малю Руссю/.

"Як вправні шахраї підмінюють карти, так і москалі підмінили значення терміну "мінор" /ядро, осередок/ на значення "менший". А звідси вже один крок до привласнення лише собі "магна" /великий/. Так далеко, дика колонія Києва стала "Великороссією", а її колишня володарка Україна "Малороссією".

/"Українська Думка", ч.35/
I957/.

П. М. Брадович, зі свого боку, зазначаючи, що "на мапах I7 ст. зазначено не Росію, а Московію", а "П'єреяславську умову підписано з московським царем", далі пише:

"Від тієї доби приблизно починається й "со-

10.

біраніє русских земель Москвою". Московщину переіменував Петро I лише по фактичному загарбанні України. З цього погляду означати "Росію" Московщиною значить - жадати відокремлення від неї всіх окупованих країн, обмеження московської деспотії самими етнографічними московськими землями. І навпаки, означати Московщину "Росією" - значить сприяти її зазіханням на "Малоросію", "Білоросію" та на всі інші загарбані нею країни в межах СРСР і поза ними".

/"Америка", ч. 157, 1959/

П. В. Косаренко-Косаревич теж розглядає питання походження назви "Росія", "російський" і про це пише ось що:

"Незаперечним фактом є те, що всі ті не-слов'янські племена, ставши колоніальними приналежниками Руси - імперії наших предків Русинів, перейняли віру і мову своїх колоніальних панів - Русинів і тому почали зватися "руські люди". Так то витворився на субстраті /підкладі/ тих здебільша фіно-угрійських племен і під впливом Русинів та їх мови і віри народній новотвір, який і під татарським пануванням над ними і після започаткування власної незалежної держави далі називав себе "руські". І ця назва стала бути його етнічною /народною/ назвою. Навіть ворожість тих "Руских" на півночі до Русинів на півдні /бувших колоніальних рабів до бувших колоніальних панів/, що її започаткував князь Андрій Суздальський уже в 12 ст., не вплинула на зміну назви "Рускіє" на якусь іншу. Він, цей народ, і до тепер не змінив цієї етнічної назви "руський, рускіє, руский". Це історична і наявна правда, отже й наука.

"Не менш незаперечним фактом є, що держава тих "Руских" ніколи не звалася тех "Русской" ані "Руссю". Їхній провід у Кремлі першу свою державу назвав був "Московською", від столиці Москви, на взір Візантійської і Римської імперій. Її цар Петро I перейменував на "Російську Імперію" в 1721 р. /останній дотичний наказ/, а вождь Ленін не відновив для скрахованої і наново відзисканої імперії "Руских" назви "Російської", тільки назвав її "Советською".

/"Америка", ч. 113, 1959/.

Безсумніву, багато правди і багато фактів знайдемо в повищих цитатах, але там є також ба-

гато різних інтерпретацій. Це зовсім нормально, бо цей початок нашого лиха не такий простий, як хотіли б його бачити окремі автори. Вони знайдуть не тільки різницю пояснень, порівнявши ці уривки, але теж і частинну відповідь на деякі аспекти питання у статті о. Іриней Вігоринського, який у першу чергу завважив, що воно щось не в порядку з тим московським словом "русский". Ось уривки зі статті о. Вігоринського:

"У київському літописі зустрічаємо одно "с": "Откуда есть пошла руская земля... и откуда руская земля стала", князь "Руский", море "Руское", "рать руская". В Іпатієвськiм літописі таке написано: "Рускіє городи, язик руский, от рода руского, по закону рускому, Русин", "Си /київ/ буди мати городом руским" /значить метрополію - 882/ і т.ін. Буває, але зрідка і руський /як напр. 955 р., 1061 р. Лавр. літ. стор. 10/.

"Назва "Велика Росія" /мегале Росія/ вперше виступає в каталозі єпархій, приналежних до царгородського патріархату в 1303 р. під ч. 81. Перед цією датою ніде її не зустрічаємо. У грамотах патріархату царгородського і синоду назви Великої і Малої Русі /мікра Росія/ вживається нераз, нпр. у 1347, 1354 рр. і под. Цієї назви вживають у зв'язку з питаннями про межі митрополічних територій. Ті територіяльні суперечки розв'язав царгородський патріарх.

"Нам відомо з історії, що в наслідок нападів татарських орд підупала Київська держава... київський митрополит 1299 р. переселився в Московщину /спочатку в Суздальщину, у Владимир над Клязьмою, а згодом у Москву/, а Галичина, Волинь та інші українські землі осталися без митрополита. Галицько-волинські князі не бажили собі мати з Московщиною спільного православного митрополита, щоб почерез нього не бути залежним може й політично, і за згодою патріарха отримала галицько-волинська держава окремого митрополита. Новостворену митрополію цього митрополита назвав патріарх по-грецьки Мікра Росія, що по-грецьки означало: мала, корінна, метропольна Русь, бо й в греків метропольна Греція називалася "Мала Греція", а колонії її /в Сицилії, в Італії/ звалися "Великою Грецією", тобто колоніями Малої Греції. Таким чином у греків назва

Мала Русь означала як метропольну Русь, так і церковно-адміністративну округу окремого православного митрополита. Нова метрополія охоплювала й частину половецької землі, заселеної білорусинами. Сюди входили теж і три повіти Чернігівщини, залюднені білорусинами і москалями. Етнічний елемент не входив тут у рахунок, бо в Малій Русі були не тільки українці, але теж інші народности. А Московія Руссю не звалася. У Лаврентіївському літописі під 1176 р. читаємо, як ростовці, володимирці та суздальці збунтувалися проти князя, щоб він не наводив "русских" до них на посади. Галицькі князі в 13 і 14 віках титулювалися по-латині: цар, князь Руси, Росії, молодшої Руси, бо Київ старіша, всеї землі Росії /totius Russiae/, Всеросійський. Московії за Русь вони не вважали й Руссю її не називали.

"З літописів можна дуже легко виснувати історичну правду, що північна Суздальщина, Московщина за Русь ніколи не вважалися й Руссю її не звали. Читаємо в Густинському літописі під 1237 р. таке: "Батій безбожний прийде... на Московскую землю; уже всю плени... убиша же князя Московскаго Юрія Всеволодови-ча", а дещо далі під 1239 р. читаємо: "Батій паки посла татар на Рускую землю... ко Переяславлю, на Чернигов". Під 1240 р. розказується, що Батієві воеводи взяли "землю Суздальську", а сам Батій "прийде на Рускую землю... ко Києву" і взяв його. А згодом під 1249 р. читаємо: "Сартак Батієвич цар татарский даде Киеви Рускую землю Александру Яр. Київському..., а брату его Володимеру Московскую землю". Під 1252 находимо таке місце: "Александр... Московскій князь пойде во орду... и уприси себе княженіе над всею Рускою и Московскою землею". Таких цитатів чимало й всі вони вказують на те, що Московія не Русь, не Росія, а в греків називали її великою в значенні колонії Малої Руси. Це те, що літопис увіслав в уста кн. Олега про Київ: Се буди мати /митрополія/ городом Руским". Ще й в 18 ст. Московія звалася "Московским Государством". Щопиш від 1713 р. Московія перемінила свою назву Московії на Русь-Росію, коли то цар Петро I доручив своїм заграничним дипло-

матичним представникам-послам та амбасадорам подбати, щоб за границею далі не звали його держави Московским Государством", а "Государством Россійским". Це невластиве перенесення чужої племінної й політичної назви Русь, Росія на зовсім інший племінний елемент - на Московію натворило в світі багато плутанини й незорієнтованости. Рівнобіжно сталося й з назвою Мала Русь, Малоросія.

"З назви Мала Русь випливають ще й інші дальші висновки. Ця назва зв'язана з православ'ям як панівною релігією в ній. В міру того, як у Малій Росії поширювалася унія, зникало православ'я, а з ним і назва Мала Русь. Цей процес ішов від Галичини в напрямі Дніпра, аж та назва залишилася ще на лівому березі Дніпра, де Чернігів і Полтава. По Андрусівським договорі 1667 р. між московським царем і Польщею з Малої Росії виключили навіть Київ. Щопиш 20 жовтня 1775 р. вийшов царський указ: "Город Киев присоединить к Малоросіи". В 1781 р. проєктували створити з Малоросії три намісництва, а вже 16 вересня 1781 р. вийшов закон: створити з Малоросії три губернії: Новгород-Сіверську, Чернігівську й Київську з територією для Києва на лівобережжі. Дня 30 листопада 1796 р. вийшов новий закон: "Из трёх Малороссійских губерній бытъ /одной/ губ. в Чернигове" і назвати її: "М а л о р о с с і й с к о й губерн.", а про Київ сказано: "Город Киев с его окружностью от Малой Россіи отделить". Київ знову виключили з Малоросії. Закон ч. 17 624 постановляє, щоб із земель, які відійшли від Польщі й названі в законі "Україною польською", створити три губернії: волинську, подільську і київську, до якої прилучили й Київ. Козацька Україна звалася "Україна Малоросійська", а Харківщина - Україна Слобідська.

Дня 27.II.1802 видали закон: "Из Малороссійской губернії учредить две губернії и именуваться одной Черниговскою, а другой Полтавскою губ!" з 12 повітами в кожній, але вже 27 березня 1803 р. цей закон підмінили новим: "Возстановить Древние пределы Малороссіи", заокруглити їх і створити з М а л о р о с і і П о л т а в с ь к у й Ч е р н и г і в с ь к у губ., 15 повітів у кожній. Харківщина, Катеринославщина і Херсонщина ніколи Малоросією не називалися.

Частина Херсонщини й Басарабії називалися "Ганською Україною" /ханською/. Ясне, що назва Україна аж ніяк не те саме, що Малоросія й вони з кожного погляду різні. В 1837-1842 рр. при кодифікації законів залишено для Малоросії, себто для Полтавщини й Чернігівщини, частину українських законів, які зв'язані Русською Правдою щодо свого походження, також з Литовським Статутом і мод. Ті закони назвали "малоросійськими". Вони ввійшли здебільшого в окремі статті X т. I ч. Своду законів і в новій українській республіці /УНР/ 1918 р., а потім у Гетьманській Державі судили ще за тими законами. Цим московський уряд визнавав окремішність українського права від московського.

"З наведених коротко подій виходить ось що: 1/ Таке назовництво як "Малоросія" "малорос" й "малоруський" походженням нове, бо з 14 ст., нам ця назва чужа, грецька, має характер церковно-адміністративний, а не етнографічний. Народ ніколи не вживав цієї назви. З поширенням католицизму та унії, вона щезла на Правобережжі, а на Лівобережжі її скасували 1803 р. Дивно при тому тільки те, що назву Малої Русі як штучну викинули теж і з царського титулу; 2/ до українців католиків і римо-католиків ця назва ніколи не прикладалася; 3/ назви Малоросія, малорос, малоруський - не народні, церковно адміністративні й відносяться не тільки до українців, але й до білорусинів та московитян на території митрополичої округи; 4/ вона ніколи територіально не покривалася з тим самим, що й Україна; 5/ назва "малоруський язык" штучна підмінка як і штучна назва Малоросія.

"На основі історичних джерел виходить ясно й недвозначно, що теперішня т.зв. Росія ніколи не називалася до Петра I Росією, а теперішній "російський" народ ніколи не називався російським. Росія перед тим ніколи Руссю не називалась. От тому не заподіємо кривди "Росії" й "російському" народови, як будемо називати речі по імені: Московія й москвини."

/"Християнський Голос", чч. 36 і 37, 1959/.

Отже, майже кожний автор підходить по своєму до питання початків нашого термінологічного лиха, покликаючися часто на різні дати. Тут ми хо-

тіли б підмітити, що всі цитовані автори, за винятком о. Вігоринського, бояться визнати, що лихо почалося на полі православної Церкви далеко ще перед Петром I-шим. Виглядає так, що москалі вжили в той час /десь від 14-15 ст. починаючи/ ідеї православія з тою ж самою метою, з якою сьогодні вживають ідею комунізму. І з тим самим успіхом.

От. Вігоринський робить цікаве зауваження:

"Одне при тому кидається у вічі. За весь час історичного існування українського народу у добу політичних експериментів, коли то царський московський уряд зводив широку й велику Україну до незначної колонії "африканської": Малоросії, Новоросії, Юго-Западного краю чи іншої муринської колонії, ніхто з українців не спромігся на голосний протест перед культурним світом проти такої штучно прикрасної назви як Малоросія, малорос тощо. А то покірливо повісивши голови примирилися українці з московською неволею та її ганьблячою назвою Малоросія, малорос, а в дальшому хахол, хахландія і под. й тільки "чухали чуби", як каже Шевченко."

/там же/

Правдою є, що тоді ніхто з наших провідних людей не протестував проти надуживань церковної термінології, проти перенесення її на політичну площину і проти самовільного називання України й українців всякими вигаданими назвами. Всі мовчали. Ніхто тоді нічого не зирався відбирати!

І ось аж після кількох століть ми про це заговорили, немов би аж тепер опритомніли. Ще держави не здобули, а вже москалям їхню термінологію відібрати хотіли б.

МОСКАЛІ ЧИ РОСІЯНИ?

Помимо всієї серйозности, це питання має в собі щось комічного. Бо ж уже понад 250 років москалі називають себе тільки і в и к л ю ч н о росіянами і під цією назвою вони всім відомі. На те, як вони себе повинні були називатися, ми жодного впливу не мали і ледви чи скоро будемо мати.

Отже, на нашу думку, москалі є росіянами і то чи нам це подобається, чи ні. Можливо колись вони знову перезвуть себе і може повернуть до своєї старої назви.

Цю ситуацію можна до певної міри порівняти з ситуацією, витвореною у випадку пофалшуння якоюсь особою своїх документів, або краще: прибрання іншого прізвища. За мало тільки вказати, що особа має не своє прізвище, треба ще й довести до переведення відповідних змін через урядові установи. Але до часу офіційного переведення зміни прізвища, дана особа звичайно далше носить прибране прізвище, яке записане в його документах. З другого боку, прибране прізвище даної особи /як у випадку деяких наших емігрантів/ уважається звичайно фалшивим так довго, як довго живе дана особа. Це саме прізвище у дітей даної особи вже є законним прізвищем, хоча хтось інший, заінтересований в тому, може через урядові чинники вимагати заборонити це прізвище носити.

Але ми тим не хочемо сказати, що ми, українці, мусимо москалів називати тільки росіянами. Абсолютно ні! Німців ми називаємо не "дойчами", а німцями, то й росіян можемо називати москалями. І це було б зовсім нормально без огляду на те, що москалі є відомі в інших мовах під вкраденою назвою. Коли підходить до цього питання з чисто мовного боку, його можна знаменито розв'язати без того, щоб його комплікувати. Рішенням української наукової установи можна встановити, що московські слова "Росія", "росіянин", "русский" треба перекладати на українську мову тільки словами "Московщина", "московський", "москалі".

Та деяким авторам не йде про це. Вони мовне питання перетягнули на чисто політичну площину і трактують його тільки з політичної точки пог-

ляду, мішаючи при тому факти з ресантимаентами. Що більше, вони ставлять однакові вимоги до термінології про Московщину як в українській мові, так і в чужих мовах. Зупинімся спочатку на вимогах щодо термінології в українській мові.

"Наша інтелігенція, - пише п. Штепа, - добре знає, що москалі вкрали у нас наше прастаре ім'я Русь і перекрутивши на Росію, накинули цілому світові /включно з хахлами/... Маємо симптоматичний, багато значучий факт: назву "росіяни", "Росія" вживають на означення москалів, Московщини всі наші явні і скриті москофіли, від советської преси починаючи, через емігрантську соціалістичну і "демократичну", аж на т.зв. Українській/?/ Вільній/?/ Академії/?/ Наук/?/ кінчаючи.

"Гірше того! Навіть в "націоналістичній" пресі зустрічаємо повне і цілковите нерозуміння ваги цих термінів: на одній сторінці читаємо мішанину і "москалі" і "росіяни".

"На урочистих Шевченківських імпрезах чуємо "гарячі" заклики виконувати заповіді нашого Національного Пророка. Чому ж ті промовці /згл. письменники/ самі ті заповіді не виконують? Чому самі не наслідують Шевченка? А Він ніколи не вживав "росіяни", "Росія", але завжди москалі, Московщина."

/"Українська Думка", ч.35,
1957/.

На нашу думку, на правду нема чого гарячитися і називати всіх москофілами. А ще менше є тут причина попадати в скрайності, як це також робить дуже часто п. Косаренко-Косаревич.

"Найвища пора, - писав він, - також зірвати з дотеперішньою привичкою утотожнювати два різні терміни "русскіє" і "россіяни" в московській мові в перекладі спільним "росіяни" в інших мовах, та говорити й писати про "народ російський" і "неросійські народи". Адже так само, як в "австрійській монархії" всі народи, включно з панівним німецьким, були "австрійці", але не було ніякого "австрійського народу з австрійською мовою", так само як і зараз в ССРСР всі народи там, включно з панівним московським, є "советські", але немає ніякого "советського народу з советською мовою", так само і в колиш-

ній імперіальній, як і в теперішній советській Росії /РСФСР/, всі народи в її нутрі, включно з панівним московським, були і є "російськими", але не було і немає "одного російського народу з російською мовою". Навіть у "Новому Русському /а не російському/ Слові" з дня 18 грудня 1953 можна вичитати, що "є це безглуздя говорити про російську /російську речь/ мову, бо була тільки російська імперія, а мова була і залишилась "русской", отже о д н о з н а ч н о московською, а не російською. Отже, так само, як напр. в бувшій Австрії безглуздя було б говорити або писати про різницю чи протиставлення між "народом австрійським і неавстрійськими народами", так само є це безглуздя говорити або писати про різницю чи протиставлення між "народом російським і неросійськими народами" навіть у рамках теперішнього ССРСР і з-зовні його. Правильно було колись говорити і писати про "німецький і ненімецькі народи" в Австрії, і правильно є говорити і писати про "московський і немосковські народи" так у бувшій імперській Росії, як і в теперішній советській Росії /РСФСР/ і в цілому ССРСР.

"Немає бо найменшого сумніву в тому, що вживання росіяномітичної термінології самими українцями, головно науковцями і політиками та їх пресою, тільки тому, що так собі бажають москалі - окупанти України, або щоб "не ображати старшого брата", однозначним перекладом "русский" на москаль", або тому, що "так уже прийнято в чужих мовах", головно в англійській й німецькій, - що все це є в інтересах москалів, а на шкоду українцям і решті не-москалів".

/ "Вільне Слово", ч. 45, 1958/

Як ми вже сказали, нема чого гарячитися і не принесе нікому користи обвинувачувати всіх москофілами та підозрівати, що українські "науковці, політики і їх преса" уживають "росіяномітичну" термінологію "тільки тому, що так собі бажають москалі - окупанти України". Такі твердження неповажні. Бо тоді до тих "москофілів" треба було б записати дуже багато наших найкращих людей, наших свідомих державних мужів і героїв від Великого Гетьмана Івана Мазепи починаючи і ген. Тарасом Чупринкою кінчаючи. Хто відважиться їх обвинувачувати і засудити? Хто може ставити під сум-

нів патріотизм наших старшин і політичних працівників УПА, які боролися і борються якраз проти цього північного сусіда не тільки пером, але теж зброєю?

Очевидно, легко засуджувати усіх, так само, як легко воювати пером. Але вже тоді краще воювати пером проти ворога, а не проти всіх українців, що слушно не погоджуються з їхніми ідеями, термінами, чи способом писання.

Нище подаємо кілька цитатів, які покажуть термінологію деяких українських політиків і авторів.

"Повернувшись на Україну, Мазепа писав цареві, що він "видит в Малороссійских краях всюду совершенную смирность".

/О.Оглоблин, Гетьман Іван Мазепа та його доба, ООЧСУ-ЛВУ, 1960/

"Я бачився з обома воюючими королями, шведським і польським, і вжив усеї своєї /дипломатичної/ вправности: щоб переконати першого про опіку й пощаду для нашої Батьківщини перед військовими ревізиціями й руйнаціями..., а щодо Великоросії, одновірної й одноплемінної з нами, то я випросив у нього нейтральність, себто, що ми не повинні воювати ні з шведами, ні з поляками, ні з великоросіянами..."

/Промова І. Мазепа, "Історія Русів", взято з "Вісті", ч. 98, червень, 1960, ст.54./

"Коли ще поглянути на ту більше чи менше гостру боротьбу - у її перших фазах, які провадять зрабовані народи Австрії, Росії та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антагонізм, який існує поміж німцями і французами, англічанами і росіянами..."

/Микола Міхновський, Самостійна Україна, В-во "Укр.Патріот", 1948, ст. 17/

"Антракт власне починається з 1654 року, коли Українська Республіка злучилася з московською монархією політичною унією.

"...яким правом російське царське правительство поводить ся з нами на нашій власній території, наче з своїми рабами? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено

виключно росіян /москалів/, або змскалізованих ренегатів?"

/там же, ст. 18/

"Московські царі чи імператори не виповнювали своїх обов'язків по конституції 1654 року і поводяться нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не існувала. Вони чинять з нами так, наче наша нація зреклася своїх державних прав, віддалася на ласку російським імператорам і згодилася поділити однакову долю з росіянами, що самі обрали собі царів."

/там же, ст. 22/

"Колишній український республіканець має менше прав ніж нинішній найостатніший московський наймит."

/там же, ст. 24/

"Коли б навіть було доведено, що ми тільки різноманітність російської нації, то й тоді людські відносини росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, обороняючись від насилля... Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем, - ображене чуття нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні зв'язки з російською нацією!"

/там же, ст. 26/.

Дальше ми можемо покликатися на ряд підпільних матеріялів, виданих в Україні, і в першу чергу на "Листівку до Росіян", яку видала УПА і ОУН у травні 1948 року і де не вживається іншого терміну, як "росіяни", хоча мова йде про московський народ. Або звернім увагу на підпільну листівку ОУН в 300-річчя повстання Б. Хмельницького:

"Московські імперіялісти завжди легковажили інтереси українського народу і, ламаючи Переяславський договір, за рахунок України договорилися з поляками... В результаті такої політики у другій половині 18 ст. Україна опинилася в цілковитій московській неволі... В тюрмах, на засланні гинули сотні українських патріотів і самостійників. В Україну російські імперіялісти насилали десятки тисяч російських чиновників, генералів. Російський уряд конфіскував землі українських патріотів і передавав їх агентам російського імперіялізму... На зміну російським царям прийшли російсько-боль-

шевицькі імперіялісти..."

/гл. Україна проти Москви, Видання
34 ОУН, 1955/

Подібну термінологію зустрічаємо теж у творах П. Полтави, Р. Моха та інших членів підпілля. На закінчення ми подамо тільки кілька цитатів зі Звернення Воюючої України до всієї української еміграції:

"Воююча Україна вимагає, щоб українська еміграція невтомно несла правду про сталінську ССРСР до всіх народів світу і активно мобілізувала їх до боротьби проти російсько-московського імперіалізму - цього найбільшого ворога людства.

"Світ ще цілком недостатньо знає правду про ССРСР. Він ще не здає собі повністю справи навіть з того, що російсько-большевицький імперіалізм загрожує йому самому.

"Воююча Україна вимагає, щоб українська еміграція була активним співорганізатором єдиного фронту всіх народів, поневолених і загрозованих російсько-большевицьким імперіалізмом".

З усіх повищих цитатів виходить недвозначно, що терміни "російський" і "московський" у нас були і є тотожними і так їх розуміли до тепер усі чесні українці. Вони теж показують, що аж ніяк не можна уважати злочином, коли хтось уживає терміни "росіяни", "російський", бодай до часу, коли наша наукова установа постановить, щоб цих слів не вживати.

У наслідок не знати яких причин, деякі автори вживають ще навіть інші терміни, як ось "москвини", або "москальський" /москальська мова/. Пора вже нам знати, як писати: москалі, москвини, чи ще інакше? А вже напевно нам не треба слова "москальський". Теж абсурдом є вживати такий термін як "російські москалі", бо це було б те саме, що "германські німці", або "британські англійці". А слово "русифікація", яке лякає деяких наших авторів, не може походити і не походить від українського слова Русь, а від московського "руській", та означає, що москалі хотіли б перетворити, точніше - включити чужий наріз до "руського", тобто московського, чи російського народу.

Врешті треба звернути окрему увагу на те, що в деяких часописах /"Шлях Перемоги", "Українець",

"Свобода" й ін./ та англомовних виданнях /АБН Кореспонденц, Юкренієн Рев"ю й ін./ наслідують термінологію Т. Шевченка до тої міри, що замість нормального слова "Московщина" вживають коротко "Москва". Т. Шевченко вживав Москва для окреслення країни - Московщини - тому, що йому в поезіях так краще виходило і при тому цей термін не викликав жодного непорозуміння, чи поганой інтерпретації, бо в той час столицею Московщини був Петербург, а не Москва. А тепер, коли столицею є Москва, уживання того терміну для окреслення країни втратило всяку реальну вартість. Москва означає нічого іншого, як місто Москву!

Не добре роблять редактори цих видань, коли вони такі звороти, як "поневолені Росією народи", "агресія комуністичної Росії", "Росія послуговується комунізмом" і багато, багато інших, змінюють на "поневолені Москвою народи", "агресія комуністичної Москви", "Москва послуговується комунізмом" /гл. "Ш.П." чч. 28 і 29 за 1960 р., матеріяли з конференції АПАКЛ в Тайпею/.

Чому не Московщина /якщо не Росія/, а Москва? У багатьох випадках такі зміни надають зовсім іншого значення думкам авторів статей і матеріялів.

Здається, п. П. Штепа помиляється, коли каже, що Т. Шевченко "ніколи не вживав "росіяни", "Росія", але завжди москалі, Московщина". Правда, він покликається на "Кобзаря". Та Шевченко написав ще інші речі. І ось у повісті "Варнак" ми знаходимо такі речення:

"Єсть у нашому величезному православному царстві російському невелика благодатна країна; така собі невелика, що в ній примістились би чотири німецькі держави, з Францією на додачу; а живуть на тій невеликій земельці різномовні народи, й поміж ними народ російський і то найправославніший.

"Мав він у себе чоловіка з десять наймитів, хоч і з киргизів, та дай Боже, щоб і росіяни так працювали, як оті півдикуни!"

/Т.Шевченко, Твори, т. 6, В-во М. Денісюка, ст.ст. 231 і 233/.

А в щоденнику Т. Шевченка, між багатьома іншими висловами, які оспорюють твердження п. Штепи,

знаходимо наступний:

"Росіяни, між ними й нижнегородці, чимало позичили від європейців, і між іншим слово "клуб". Та це слово цілком не до лиця росіянинові. Їм би краще запозичити таке слово / а воно, мабуть, існує в китайській мові / у китайців та японців, якщо вони відкинули своє рідне слово "посидівки", що надзвичайно правдиво зображує російські дворянські сходини".

/Там же, т. 9, ст. 154/

Отже, якщо текст повісті дослівний, як теж і текст його журналу, Т. Шевченко вживав слова "російський" і "Росія". Та коли б навіть він не вживав, не дуже зручно є покликатися виключно на нього, мовляв, уживаємо Москва, Московщина, москалі, бо так вживав Шевченко. Краще вже застосувати іншу аргументацію. Бо Т. Шевченко писав і по-московськи, але нікому не приходить на думку наслідувати його в цьому.

РОСІЯНИ - ЗБІРНЕ ПОНЯТТЯ?

Оспорюючи тотожність слів "русскій" і "росіянін" в московській мові, які ми перкладаємо на українську мову одним словом "росіянин" /тобто - москаль/, п. Косаренко-Косаревич виявляє, що живе побіч якихсь московських залишків давньоминулої епохи. Це він і підтвердив цитатом з "Нового Русского Слова" з Нью Йорку, якого політично-термінологічними спекуляціями він надто переймається. Можливо, колись жили такі росіяни, що робили різницю в цих двох термінах, але вони навіть поважних слідів не залишили. Не думаємо, що п. В. Косаренко-Косаревич хоче їх воскресити.

На сторінках українського католицького щоденника "Америка" він писав:

"...Тому, що Р. Паклен не заторкнув справи многозначности й однозначности перекладу двох засадничо різних назв: "Русскій" і прикметник "русскій" - в етнічному розумінні, та "Росіянін", прикметник "россійській" в політично-імперському змислі, на українську й інші немосковські мови, то слід цей брак заповнити.

"Перш усього треба зразу ж в'яснити поширене непорозуміння, як будьто би в цій справі йшло про таке чи сяке називання нашого північного сусіда й окупанта України, хоч на ділі йде тільки про згадане вгорі перекладування. А саме: чи спільним і тому многозначним, отже і ненауковим терміном "Росіянин", "Russian", "le Russe", "der Russe" і т.д. - як це прийнято під тиском чи впливом Москалів, чи теж осібними, і тому однозначними і науковими термінами: "Русскій" на Москаль, The Muscovite, le Moscovite, der Moskowitz і т.д. "Росіянін" на Росіянин, the Russian, le Russe, der Russe, і т.д. а Русин на the Ruthenian, le Ruthene, der Ruthene і т.д.

"А це саме відносно країн цих обох народів: Першу власну державу Москалів, "Московское Государство" на Московську Державу, коротко Московщину, або Московію, the Muscovite State, le Moscovite Etat, der Moskowitzische Staat, - коротко: Muscovy, Moscovie, Moskowien і т.д., "Російську Імперію" на /коротко/ Росія, Russia, Russe, Russland. Зате наша Русь на: Ruthenia, Ruthenie, Ruthenenland,

Ruthenien, etc. 1/

"...Брехнею в утотожнювання політично-імперських назв "російської" і "советської" з етнічною назвою пануючого народу "Русские" - взагалі, а в перекладах на інші мови - зокрема.

"...Москалі свою останню післяреволюційну національну республіку не назвали ані московською ані русскою, а попередньою імперською назвою "російською". Але й там її не можна утотожнювати з назвою пануючого "руссака" народу, бо ж у цій "російській республіці" живе багато немосковських народів, тому то й її назва "федеративна".

/ "Америка", ч. 113, 1959/

Не можна погодитися з тим, що "Росія", "російський", "росіянин" є збірними поняттями, тобто, як висловився п. Косаренко-Косаревич, "спільними і тому многозначними, отже і ненауковими термінами".

Коли б ці терміни були збірними поняттями, - окресленням імперії і їх мешканців, - то тоді москалі мають рацію, коли кажуть, що ми - українці - теж були і є росіянами /без лапок/. Тоді йшлоб про сепаратизм, а не відновлення втраченої державної і політичної окремішності. Задурманена московською імперською пропагандою більшість чужинців інакше не розуміє ці терміни і вони йдуть так далеко, що собі пояснюють, що українці, грузини і т.д. є росіянами, бо росіяни - це так як американці, - різні національні групи творять

один нарід, або як німці, до яких належать баварці, саксонці та інші, які теж колись мали свої окремі князівства-держави.

Тоді за всі злочини, які поповнила Московщина з її імперіялізмом /в московській і чужих мовах - Росія і її імперіялізм/ відповідаємо і ми, хоч ці злочини уперше були поповнені над нашим народом! Тоді говорити про наше поневолення буде для чужинців несуттєвим, бо нам відповідать, що всі "русські" були поневолені царатом, а тепер комунізмом. Чей же на тій самій підставі москалі твердять, що не було жадного національного поневолення в царській імперії.

Збірна назва - значить терміни "Росія", "

1/ Французькі терміни помилкові, має бути: l'Etat
Moscovite, Russie.

"русский", "росіяни" стосуються і нас. Та нам здається, що назва жодної іншої імперії не стосувалася колоній в тому розумінні, що країни і мешканці колоніальних посілостей Англії, або Франції називалися Великою Британією, англійцями, або Францією, французами. Чому тоді в російській, тобто московській імперії мало б бути інакше?

Зрештою, ось в "Російсько-українському Словнику", що появилася в Києві в 1955 р. /повторене видання з 1948 р./ знаходимо такі московські слова і їх переклад на українську мову:

россиянин /торжественно, устаревшее слово/ - росіянин.

русский - 1. /прилагательное/ російський; /как прил. к "Русь" - общно/ руський; /относящийся ко времени Киевской Руси/ руський;

2. /существительное/ росіянин.

Російські фалсифікації у пов'язуванні слова "русский" з історією Русі-України впадають відразу в очі. Але ми навели пояснення цих слів у згаданому, затвердженому Москвою, словнику не для цього, а для вияснення, що не знаходимо нігде сліду про різне значення і різні переклади на українську мову двох, на нашу думку абсолютно тотожних, російських слів - россиянин і русский. Обидва вони по-українськи означають і москаль і росіянин, бо ці два українські слова є теж тотожними.

Ми знаємо, що в словнику не могли вжити терміну "москаль", чи "московський", але коли два повищі московські слова дійсно є різними, цю різницю були б у той, чи інший спосіб віддали, бодай зазначаючи при слові "российський", чи "россиянин": "загальне поняття для окреслення всіх мешканців Росії".

НАША ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЧУЖИХ МОВАХ

Питання нашої термінології в чужих мовах є мабуть більше важливим, як питання цієї ж термінології в нашій мові, бо йдеться про поширення правди про нас і наш нарід. Тут, як і в інших випадках ми повинні керуватися доцільністю і обчислити, коли і які користі ми з того будемо мати. Вже з попередніх цитатів ми бачимо, що деякі автори вперто вимагають уживати в чужих мовах такої ж термінології, як в українській: Московщина, москаль, московський. Недоцільність такої вимоги вже можна завважити із наших попередніх думок, але не зашкодить зупинитися ще окремо над тим.

"Означати Московщину "Росією" в нашій чужомовній інформації значить - сприяти дотичній імперіялістичній пропаганді Кремлю і московської еміграції, які намагаються поширити в політичних колах Заходу переконання, що поневолені Московією нації були завжди "Росіянами", а тепер належать до "советського народу". Наводжу лиш один приклад того, яку небезпечну мішанину понять у відношенні до України спричинює означення Московщини "Росією", навіть у найбільш прихильних до нас чужинців. Маю на увазі Дітера Фріде, німецького автора книжки "Русске перпетуум мобіле". На ст. 142-ій пише він таке: "Жидівство в Росії переслідване пустошенням і нищенням від багатьох віків. Перший погром, про який згадує русска історія, відбувся під владою Володимира II Мономаха /1113-1125/". Іде тут, очевидно, не про те, чи були тоді в Київській державі жидівські колонії, чи якесь хозарське плем'я ізраїльської віри, але про тяглість "русскої" історії від Мономаха до царських погромників.

"Означування Москвинів "русскими" в наших чужомовних статтях і виданнях причинюється не до кращого зрозуміння нас чужинцями, але до збільшення термінологічного хаосу, бо чужинці означають "русскими" не Москвинів, як ми, але "советський нарід", отже й Українців у "його складі".

/М. Брадович, Про деякі хиби нашої термінології, "Америка", ч. 157, 1959

Щодо хаосу, про який говорить п. Брадович, можна мати іншу думку. Ми думаємо навпаки, якраз вживання термінів "москалі", "Московщина" в чужих мовах викликає хаос. Основна помилка в розумуванні п. Брадовича є та, що він утотожнює назву "Росія" з назвою "Русь".

Ми не повинні перекладати слова "Московщина" "москалі", "московський" дослівно, тобто старою назвою окупанта України, якої тепер ніхто не вживає для окреслення москалів. Коли навіть вживають, то в розумінні околиці Москви, або в розумінні "московитів", які, мовляв, є частиною великого російського народу, як прусаки є частиною німецького народу. І ці "московити", як прусаки в Німеччині, є також панівною групою того самого "російського" народу.

У чужомовних наших виданнях, як нам здається, основним нашим завданням повинно бути доказувати, що назвами "Росія", "російський" в етнографічному розумінні українці себе ніколи не називали і ці назви не відносяться до нашого народу. Далше, доказати, що Русь і Росія це не те саме і ніколи не було тим самим!

Дітер Фріде і безчисленна кількість інших чужинецьких авторів та істориків роблять помилку не тому, що ми, чи хтось інший називаємо Московщину Росією, а тому, що всі перекладають слово Русь на "Росія". Звідси народжується послідовне заключення, що в такому випадку Україна була і є частиною отой споконвічної "Росії". Коли ж показати, що Росія - це тільки Московщина, вся теорія про спільну Русь хитається. Коли ж перекладати слово "Русь", "русин", "руський" на Рутенія, рутенець, рутенський, - як це пропонує п. Косаренко-Косаревич, - ця теорія втрачає всякий зв'язок з історією Русі-України. Щодо цього перекладу п. Косаренко-Косаревич має повністю рацію.

У нас, на жаль, не все ще в'яснено в справі перекладів на чужі мови термінів "Русь", "русин", "руський". Д. Фріде переложив слово Русь на "Руслянд". Не краще зробив С. Татаруля, перекладаючи "Русь", "руський" в романі Гоголя "Тарас Бульба" у французькій мові на "Руссі", "рус", тобто "Росія", "росіянин", "російський". Правда, він додав замітку, що автор роману мав на думці "Рутенію", "рутенський" нарід, а не "Росія", "російський"

в модерному розумінні. На нашу думку, ці терміни в книжці можна було переложити без пояснень на Рутенія, рутенський і пояснити, що мова йде про давню назву нинішних українців. А так з поясненням, чи ні, твір Гоголя говорить /у розумінні чужинців/ про Московщину і москалів.

Що ж до термінології у чужинецькій пресі, яка називає цілий ССРСР Росією, і всіх мешканців ССРСР - росіянами, то не забуваймо, що в багатьох країнах світу журналістичні кола домовилися вживати цю, а не іншу термінологію. У деяких країнах ця термінологія є накинutoю урядовими чинниками. Політичний редактор одного проурядового німецького тижневика признався авторові цих рядків, що "німецькі журналістичні кола домовилися про те, яку термінологію вживати по відношенні до ССРСР". Такі "домовлення" ідуть звичайно на розпорядження уряду. Тому то нормальним є, що часто така термінологія змінюється із зміною курсу даних країн в політиці супроти Росії. На таку західню термінологію мають неаби який вплив російські і про-російські політичні кола, які, головно коли йде про імперіялізм і злочини Росії, вимагають вживати термінології "советський", "ССРСР", "компартия Советського Союзу", - бо мовляв це комуністи і комунізм винен у всьому. Та коли йде про осяги ССРСР в науці, техніці і т.д., - тоді всі повинні говорити про "Росію" і "російський народ".

Ми твердимо і будемо твердити, що тільки вживання термінів Росія, росіяни в чужих мовах, тобто перекладуванням українських слів "Московщина, москалі" на Росія, російський у чужомовних відповідниках зможе кинути якесь світло на ту плутанину, якою уважають проблему поневолених народів. Слова Московщина, москалі можна вживати тільки для періоду до царя Петра I-го Руїнника.

Як в українській, так і в чужих мовах, ми не повинні уживати назви міста Москви для окреслення країни!

Цікаво буде зацитувати думки одного з дискутантів, п. В. Романовича:

"Нашим завданням не є заперечувати існування російського народу і Росії, бо це в очах чужинця буде виглядати неповажно, але нашим завданням є освідомити чужинців і доказати на під-

ставі історичних документів, що московське князівство і московський нарід сформувалися в ІЗ столітті, т. зн. на кілька століть пізніше від руських князівств. Мимо того, що московське князівство зорганізували руські ізгої, то це князівство ніколи не входило в склад руських князівств, і москалі не мають права до історичних початків Київської Русі, бо їх початок припадає на ІЗ ст.

Щоб чужинці ліпше могли це зрозуміти, треба подати їм факт, що хоч американські колонії зорганізували англійці, проте ніхто з американців не пробує присвоювати собі історію самої Англії, а історію ЗДА починають від колоній. Тому, що москалі мають марку таких, що вміють усе чуже присвоїти собі, то не тяжко буде доказати й переконати, що вони вкрали руську історію і що в американських шкільних підручниках невірно пишуть, буцімто Київська Русь є початок історії нинішньої Росії." /"Українське Життя", Чикаго, з 25 жовтня 1958 р./

Коли чужомовні джерела уважають цілий ССРСР Росією то з цього ніяк не випливає, що і ми маємо так робити /тобто утотожнювати ССРСР з Росією/, або не протиставитися тому. Росіяни знають, чому вимагають називати ССРСР Росією. Але коли заговорити їм про російський імперіалізм, вони твердять, що такого імперіалізму немає, бо немає навіть країни, яка звалася б Росією. Є тільки ССРСР. Та й тут вони говорять очевидну неправду.

Бо ж Росія існує як у назві, так і на ділі. Нею є Російська Советська Федеративна Соціалістична Республіка /РСФСР/, в склад якої входить сама Росія і ряд колоніальних територій. І коли б ми схотіли, коли б вміли використовувати і цей атут, ми могли б не тільки протестувати проти називання цілого ССРСР Росією, але і доказати, що Росією є тільки РСФСР, а інші країни, хоча вони є в ССРСР, не можна Росією називати.

Врешті, термінологічний хаос і розсіяння завважуємо навіть у самій статті п. М. Брадовица. Він попав у страшну трудність: не знаючи, як переложити німецьке слово "руссіше" на українську мову, він знайшов компроміс і переложив його на

"русске": "Русске перпетуум мобіле"... Але за його власною теорією він повинен був переложити на "Московське перпетуум мобіле". Знаючи, що переклад не буде точний, він ужив в українській мові... російське слово! Таким чином він одночасно виявив, що "руссіше" означає "русский" /московське слово/, а русский не означає московський так само, як німецьке "руссіше" не означає московський.

Такі "тріщини" існують у цілій теорії вище згаданих авторів. Та й подумати: чому не можна вживати в українській мові слово "російський", коли можна вживати "русский"? Або візьмим таке гарне українське речення: "Українська руська держава вже не існувала, коли московський цар Петро Перший перейменував Московщину на Росію, а московський нарід на російський". Чи можна в українській, як теж у перекладах на всі чужі мови, це речення написати так: "Українська руська /рутенська/ держава вже не існувала, коли московський цар Петро I-ий перейменував Московщину на Московщину, а московський нарід на московський"? Очевидно не можна, і хоч-не-хоч треба вжити таких термінів, якими себе москалі від тої епохи називають.

ВІДПОВІДЬ НЕЗАДОВОЛЕНИМ

Деякі повищі думки, опубліковані в "Америці" /ч.ч. 186 і 188 за 1959 р./ викликали лайливу атаку незадоволеного п. В. Косаренка-Косаревича /гл. "Америка" чч. 195-196 за 1959 р./, з образливими і безпідставними обвинуваченнями, як ось "оборона політичних інтересів московського ворога - окупанта України", "оборонець кремлівського правопису в Советській Україні" і т.п. Дальше він натякав "в чюю користь діють ті українські, або псевдо-українські "патріоти", які виступають проти його "постулатів".

Можна зігнурувати цю атаку, але нам здається, що залишити подібні обвинувачення без відповіді означало б заохочувати гарячоголових дискусантів до дальших обвинувачень і до глибшого затроснення внутрішньої української атмосфери. Ця атака є тим більше незрозумілою, що ми зі згаданим автором згідні в багатьох пунктах. Ми, здається, згідні, що Русь і Московщина це не одне і те саме, що Русь і Росія /тобто московська держава від початків 18 ст./ теж не одне і те саме. Ми згідні, що Україна є поневоленою Московщиною. Ми згідні, що Русь і русини вже віддавна були відомі в Європі під назвами Рутенія, рутени, і т.д.

Та не згідні ми в тому, що слова Росія, росіяни в теперішньому розумінні /від 18 ст./ є збірними поняттями і мали б, за його принципом, відноситися і до нас, та що етнічна назва "русский" і політична "росіянин" в московській мові є різними поняттями, які не можуть бути перекладуваними на чужі мови словом "росіянин" /Рашен і т. д./, та що ці два слова є ніби так само різними, як, аналогічно, "русский" і "советський". Мовляв, "русский" означає москаль, а "росіянин" /до революції/ - це збірне поняття так само, як "советський" по революції.

Цей же автор лає всіх - науковців, політиків та інших, - кажучи, що не мають відваги "плисти проти звичної в світі росіяномітичної струї" та обурюється, як то може бути, що "ми маємо вчитися про те, хто ми є, а хто миоскалі - від чужинецьких ігнорантів історичної дійсности на Сході Європи". Дійсно, ми не маємо чого вчитися від іг-

норантів. Але коли ті ігноранти включають до росіян /Рашенс/ теж і русинів-українців, то чому ми повинні переконувати всіх, що росіяни - це збірне поняття, як цього вимагає п. Косаренко-Косаревич? Чи не цим ми підтверджуватимемо, що вони мають рацію бути ігнорантами?

Свої твердження п. Косаренко-Косаревич пов'язує з наукою і історичною правдою, на яку покликається. Мовляв, в розшуках за правдою щодо народу і держави примат належить науці, а не політиці, бо в науці домінує правда, а в політиці провідною зіркою є успіх у дорозі до досягнення наміченої мети. Це тільки частинна правда. Чи не краще сказати, що в науці - в нашому випадку в історичній науці - повинна домінувати правда? Бо ж знаємо, що не завжди там правда горює. А причина проста і знаходиться вона в певній подібності поміж історією і політикою, яка впливає з того, що політичні факти і події становлять ч а с т и н у історії. Та не тільки те. Історик має право і мусить збирати, конфронтувати, пояснювати і к о м е н т у в а т и історичні факти згідно з певними методами і тому дуже часто, в залежності від об'єктивності, симпатій, національності чи обережності історика, провідною зіркою історичної науки є ця сама правда /в коментуваннях/, що і в політиці. Це ми з власного прикладу знаємо. Не забуваймо теж, що поміж 99% істориків світа, які не відокремлюють історії України від історії Московщини-Росії, подавляюча більшість є м и м о в і л ь н и м и ігнорантами.

Базою історії є факти /добрі і погані/, події, люди, народи і їх діяльність. Коли п. Косаренко-Косаревич хоче взяти до уваги історичні факти, то мусить погодитися, що від якогось часу Московщина перезвалася на Росію, а москалі на "руських". Це є історичний факт. К о м е н т у в а т и цей факт ми можемо, як хочемо, але в и д е р т и його з історії /повторюємо: з історії, а не від мокалів/ не зможемо. Це не історична наука, яка вигадує назви, вона їх реєструє такими, якими вони є, і тому не може бути мова про наукові і ненаукові назви в історії. Коли завтра якийсь нагід, у припливі глупоти чи злодійства, назве себе готентотами, випустить певну кількість історичних документів під тим імям, підпише певну кількість договорів і буде називати себе тим іме-

нем впродовж двісті літ, то ці факти будуть записані в історії під тим же іменем і жодна сила їх звідтам не витягне. Інша справа, ці факти можуть історики по різному коментувати, але коментарі не змінюють фактів, вони їх насвітлюють.

Отже, до історичної правди належить факт, що московська держава-імперія перезвалася на російську. Суть справи, на нашу думку, зводиться до того, щоб ніхто не утотожнював Росію з Руссю ні по назві, ні по суті. Чим поставити бар'єру поміж тими двома відмінними, чужими собі державними творами, збудованими двома різними народами? Плачем, що нас обікрали /а чому ми на це дозволили?/, чи запереченням, що ця новстворена Росія не була і не є продовженням Русі-України? А заперечити можна тільки заперечуванням, а не робленням назв "Росія", "росіянин" збірними назвами, або неназиванням у чужих мовах москалів росіянами, тобто назвою, під якою москалі тепер відомі. Не тяжко зрозуміти, що після двох соток літ вживання тої назви, коли раптом ми її в чужих мовах не будемо вживати, чужинецький читач запитає себе: а де ж ці росіяни? Є українці, є москалі, є інші - а росіян нема, хоч Росія була і є". І пояснять собі, що росіяни - це збірне поняття. Якраз пояснять собі так, як цього хочуть москалі! Тоді Росія виглядатиме спільною державою з "одною нацією-поліглотом" /вислів одного американського історика/, а не колоніальною імперією окремого типу.

Коли ж в чужомовних виданнях називати москалів росіянами, то читачам автоматично впадає в очі, що т.зв. російська держава є імперією, в якій є тільки частина росіян, інші - це окремі нації і народи. Щонайменше тоді їм буде легше зрозуміти питання поневоленних народів. Тоді в політичному аспекті розподіл Росії нікому не виглядатиме сепаратизмом і "крайням спільного тіла", а визволенням окупованих націй з-під чужого панування. На цій основі побудована ідея Тижня Поневоленних Націй у США. Коли ми не маємо багато прихильників то якраз тому, що нас вважають одним з "російських народів", а справу нашого визволення - сепарацією. Для сепаратизму тяжко знайти прихильників /за винятком заінтересованих спеціальних служб/, але для ідеалів визволення з-під чужого неакцептованого панування знайдуться числен-

ні прихильники. Щоб доказати, що поневолені народи не є "російськими народами" треба виявити, що є тільки один російський нарід, - той, що колись себе називав московським.

Приписує нам цей сам автор, що радимо "брехати для того, щоб Москалі задержали в світі назву "Росія", "росіяни", отже якраз те, що приносить їм найбільше користей". Це обвинувачення, як всі інші, є вигадкою. І, крім цього, запитаймося: москалям приносять користь ці назви, чи брехня, яка під ними криється? Коли росіяни претендують бути спадкоємцями Русі, то це легко виявити, як звичайну вигадку. Користь для москалів йде з цього, що терміни Русь, русин і Росія, росіянин перекладаються тим самим словом. Та й візьмим теж до уваги, що від когось часу мільйони людей прокликають назви Росія, росіянин /а не Русь, русин/ на всіх мовах! "Росія" і "росіяни" /"русскі"/ означає терор, гори трупів, знущання, депортації /"Сибір"/, переслідування і всі інші злочини.

Здається, це не ті назви є збірними, а всякі запроданці і слуги, які під тими назвами, разом з москалями душили свої і чужі народи на славу Московщини-Росії, а не Русі.

Болить декого те, що слово "Росія" взято з грецької мови, де воно значить "Русь". Це власне є той зв'язок, який пов'язує ці дві назви. Та ми знову запитасмося, хто і як докаже, що наш нарід і наш край називався Росією до часів окупації? Наші предки себе самі росіянами не називали. Це греки називали так наш край, але інші народи називали його інакше. Тому "Росія" не є нічого ексклюзивного для нас. З хвилиною присвоєння назви Росія Московщиною, зміст грецького слова змінився силою фактів і це якраз не розуміють чужі історики. П. В. Косаренко-Косаревич спирається на факт, що І. Мазепа на плащениці, яку він подарував на гріб Христа в Єрусалимі, звелів підписати себе "дучіє Россіє". Безсумніву, зміст того слова не відповідає змістові слова Московщина-Росія. І треба сумніватися, щоб І. Мазепа, коли б дарував плащеницю кільканадцять, або кількадесять років пізніше, велів би вжити того самого слова.

Ось тому, коли п. Косаренко-Косаревич говорить про історичну дійсність на Сході Європи, то повинен мати на увазі, про яку дійсність йде. Ми-

нулу - з-перед 1.000 літ, з-перед 200 літ, з-перед 100 років, чи про цю, яка наступила від початків ХХ-го століття?

П. Косаренко-Косаревич твердить, що терміни "русскій" /етнографічний/ і "росіянін" /політичний/ є засадничо різними і не можна їх перекладати в чужих мовах на "росіянин", "Рашен", "дер Руссе", "ле Рюс" і т.д. Доказом цього мабуть мало б бути те, що автор ніколи не чув, щоб москаль колинебудь називав себе "росіянін". Це правда, ми теж не чули. Але цікаво знати, хто ж тоді себе так називав? Нам здається - взагалі ніхто! Бо це не є жодна "збірна" назва, а прямо варіант назви "русскій" і має той сам зміст: москаль. І тоді, коли не-москалі в московській імперії себе "росіянами" не називали, певне число осіб з тих народів самі себе називали "русскіми" і то не тільки до 1917 р. але і після цієї дати аж до сьогодні. Виходило б, що якраз слово "русскій" /тобто москаль/ є многозначним, збірним, чи спільним поняттям. І в дійсності ні "русскій" ні "росіянин" не є збірними термінами і такими ніколи не були.

Дальше, цей сам автор твердить, що ми ображаємо "фахового в історії і політиці читача" коли кажемо, що це є абсурдом уживати термін "російські москалі". Він пише, що були колись і тепер "австрійські німці і що є тепер "советські москалі" в ССРСР і бувші "російські москалі" на еміграції. І додає: "...відносно російські чи советські москалі, українці, литовці, грузини і т.д.", ...такий прикметник вказує на державну приналежність, а сам підмет на народну приналежність. Адже ж є і російські чи советські, польські ба навіть українські й іншонаціонально-політичні народи" /підкреслення наші - В.К./ . Для самозаспокоєння він пише, що є теж "німецькі, французькі, британські і "американські" українці".

Треба сумніватися, чи німці в Берліні, або в Мюнхені дозволять себе називати "австрійськими німцями", а "німці в Австрії", зокрема після програної Гітлера, таки волять називати себе "австрійцями", а не німцями. Тому приклад недречний і не стосується до основної маси народу. Терміни "американські, французькі, чи інші українці" є описовими і нічого не доказують. Фактично, ці українці, якщо мають громадянство, є американцями, чи

французами українського походження, а ті, що не мають громадянства є тільки українцями, проживаючими в тій, чи іншій країні. Коли ж застосувати логіку п. Косаренка-Косаревича, то можна говорити про польських, румунських, московських українців, що фактично, тому, що всі вони є громадянами в тих державах, мало б означати, що це є поляки, румуни, чи москалі українського походження! Як бачимо, приклади з описовими назвами національних одиниць /осіб/ і груп осіб у гуці якогось народу не можна застосовувати до основної маси народу, який розподілений по різних державах. Та й коли є, як каже цей автор, "польські українці", то чому українці в Англії протестували, щоб їм такої національності не вписували?

Отже, твердить цей автор, що є "російські українці, литовці, грузини і т. п." Якщо так, то не треба називати чужинецьких істориків ігнорантами. Бо ось що думають про Росію чужинецькі історики: "Росія була в дійсності згромадженням найбільш різноманітних елементів: козаків, татар, українців, москалів і, після Петра, естонців і литовців" (H.G. Wells, *The Outline of History*, p. 828).

Одним реченням цей відомий історик пояснив "збірне" поняття терміну Росія, включаючи туди, очевидно, і Русь. Але п. Косаренко-Косаревич може бути задоволений: він називає москалів москалями, а не росіянами.

Врешті згадаймо, що про кілька "національно-політичних" українських народів ми таки не чули!

До такої плутанини термінів і до таких вимог, про які була вище мова, можна дійти тільки тоді, коли натягається речі на своє приватне копито, збудоване з своїх власних помилок, або ресантиментів, а не береться до уваги фактів і політичної доцільності.

СОВЕТСЬКИЙ ІМПЕРІАЛІЗМ?

Деякі наші журналістичні і політичні кола взяли з чужих мов, чи може з термінології Інституту для вивчення СРСР з Мюнхену, нові фальшиві терміни, яких вони переважно вживають в наших чужомовних виданнях: "советський імперіалізм", "советський колоніалізм" і т.п. Немов би їм було байдуже, що цією термінологією вони вводять в блуд чужомовних /зокрема англومовних/ читачів і одночасно підтверджують московські твердження про небезпеку тільки з боку "міжнародного комунізму", або "советів", чи Советського Союзу.

Ми всі знаємо вихідні тези росіян. Між ними є твердження, що немає ніякого російського імперіалізму, є тільки комуністичний імперіалізм, або в кращому випадку советський імперіалізм; росіяни так само поневолені як усі інші народи в СРСР і вони /росіяни/ не мають жодних імперіалістичних намірів.

Дальше, вони протестують і вимагають не вживати термінів "Советська Росія" в усіх фраззах, де говориться про злочини Росії /Моковщини/, про її імперіалізм, і т.д. Вони навіть ідуть так далеко, що кажуть, що тепер немає навіть країни, яка носила б назву Росія, отже це, на їх думку, мало б бути ще одним доказом, що немає р о с і й с ь к о г о імперіалізму.

Ці і подібні твердження москалів треба постійно відкидати і заперечувати. Ця акція не буде, одначе, успішною, якщо будемо уживати тої самої термінології, яку вживають росіяни для підтримання їхніх тверджень. Незаперечною правдою є, що комунізм став віддавна виключним знаряддям російського імперіалізму. Російський імперіалізм не є не тільки міжнародним, але він не є і советським. Байдуже, хто сидить у Москві, хто править, хто є при владі - грузин, росіянин, лотись, чи жид - всі ці люди є завжди в першу чергу російськими патріотами, вони працюють для російської імперії, вони є колісцятами російського /а не "міжнародного", ані не советського/ імперіалізму, вони плянують російську експансію, агресію, визиск, русифікацію і т.д. Вони є росіянами

/тобто мокалями/ різного походження, як були ними численні генерали і магнати німецького і французького походження, як була нею німка цариця Катерина та, після большевицької революції, численні члени уряду і державно-поліційного апарату жидівського походження.

Уживаючи терміну "советський", росіяни і їх приятелі на Заході хочуть виявити, що не треба винувати російську правлячу клясу, чи російську компартію, бо не тільки росіяни є винні і рішення в політиці ССРСР. Про це, здається, добре знають українські журналісти і політики.

Однак, коли взяти, для прикладу, журнал "Пролог" в англійській мові, там аж кишить від фалшивої термінології. Редакція цього журналу говорить чужинцям про "советську систему" /замість советсько-російська система/, про "советську практику" /замість російська комуністична практика/, про "комуністичну диктатуру" /замість російська советська, ^{чи} комуністична диктатура/, про "советський колоніялізм" /замість російський колоніялізм/

Дальше журнал хотів би переконати чужинців про "стратегію советської експансії в Азії й Африці" /замість: російська експансія/, він пише про "советських лідерів" /замість советсько-російські лідери/ і т.п. Правда, зі змісту статей виходило б, що йде про російську експансію, але звідки такий панічний страх вживати правильну і згідну з правдою термінологію?

На іншому місці "Пролог" вживає таких термінів: "советська імперія" /замість бодай советсько-російська імперія/, "централізм і колоніялізм Москви" /замість колоніялізм і централізм Росії/; а далі: "советський колоніялізм", "комуністичний імперіялізм", "советський тоталітарний колоніялізм", "советський тероризм" і т.д. У дійсності, йде про російський колоніялізм, тероризм й імперіялізм.

Таких невідповідних термінів є в журналі /це стосується головню до перших п'ять чисел, бо дальші числа нам на Формозу вже не прислали/ повно і мається враження, що це редакція переіменює правильні терміни авторів на фальшиві.

"Пролог" може мати якісь причини, що вживає ту, а не іншу термінологію. Однак, нехай нам бу-

де вільно висловити здивування, як це можна говорити про те, що Україна й інші нації є поневолені, і одночасно вживати терміну "советський ворог", "советський імперіялізм", "советський колоніалізм"? Бо ж це означає, що ворогом є цілий Советський Союз, бо це він є імперіялістичним і колонізаторським. Хтось може пояснювати, що термін "советський" відноситься тільки до політичної системи і до людей при владі в ССРСР, але це пояснення видасться нам незадовільним. "Советський" звичайно відноситься до всіх народів ССРСР.

"Пролог", уживаючи термін "советський імперіялізм" мимоволі підтверджує російські вигадки про те, що творцем того імперіялізму є також, між іншими, і українці. Воно виглядає дивно, що поневолені нації мали б бути тех імперіялістичними. Подібні завваження можна висловити і до терміну "советське народовбивство".

Не можна погодитися теж з тим, що, як каже "Пролог", на Україні були повстання проти Советів! Чи дійсно на Україні були повстання проти Советів, а не проти Росії, проти російської окупації?

Не хочемо тим сказати, що термін "советський" треба уникати зовсім. Цей штучний, збірний термін можна вживати в тих випадках, де йде мова про щось спільне, що не належить тільки до російського народу і в чому є добровільні зусилля інших народів, тобто поневолених не-російських народів. Для прикладу: советська наука, советська індустрія, советське мистецтво і т.п. Означе, все що торкається уряду Советського Союзу, збройних сил і політики Советського Союзу, - все це є вислідом зусиль кліки типічних російських імперіялістів. Їхні слуги і коляборанти інших націй на ділі навіть не є жодними коляборантами /не говоримо про ниці шаблі ієрархії, які нічого не рішають/, вони є більше чи менше чистими російськими імперіялістами. Терміни "слуги", "коляборанти" відповідають більше членам республіканських урядів і республіканських адміністративно-партійних апаратів.

Та ми не одинокі, що звернули увагу на цю шкідливу термінологію в наших чужомовних виданнях. Зацитуємо на закінчення голос ред. М.С. з "Хрис-

тиянського Голосу" /ч. 10, 1959 р./:

"В одному з англомовних українських видань прочитав я нещодавно велику статтю про советський імперіялізм. В цій статті справу ставить так, наче б в СРСР створився якийсь тип наднаціонального імперіялізму, спертого на комуністичних засадах та що цей "советський імперіялізм" є саме джерелом поневолення націй.

"Не знаю, якими мотивами керувалася редакція журналу, пускаючи статтю про советський імперіялізм. Певне тільки одне: все це велика нісенітниця, яка вводить ще більший хаос у й так уже хаотичні поняття чужинців про обличчя СРСР. Кожний імперіялізм є тісно пов'язаний з певним національним середовищем.

"Не інакше справа мається і з так званним "советським" імперіялізмом, не зважаючи на всю його зверхню начеб то інтернаціональну "соціалістичну" закрутку, що зокрема проявляється у пропагандивній фразеології. Проте ж на ділі за всіма цими зверхніми лаштунками криється чистої води советсько-російський імперіялізм, тісно пов'язаний історичними традиціями зі своїм попередником - царсько-російським імперіялізмом.

"Національно-російський характер сучасного советського імперіялізму яскраво проявляється на всіх відтинках життя в СРСР. Одним з найбільш маркантних прикладів може послужити питання так званого советського народу. Само по собі вживане в СРСР поняття "советський народ" - це нісенітниця... Це поняття стало камуфляжем старого поняття російський народ, російська культура, тощо. Правильно на Заході роблять, перекладаючи дуже часто слова советський, СРСР на російський, Росія. Це фактично віддає дійсний характер СРСР та розвоєві тенденції, передбачені советським режимом.

"Ці тенденції ясні. Вони зводяться до того, щоб перемішати всі народи, які живуть в СРСР і тим самим приспівити процес їхньої русифікації та вливання в одне російське море...

"Інтернаціональний" характер сучасного советсько-російського імперіялізму проявляється хіба тільки в тому, що його носіями є теж і неросіяни, тобто грузини, як наприклад Сталін, Берія, чи українці, вірмени і так далі. Це дає підставу багатьом росіянам на еміграції і русофілам говорити, що це й є доказом начеб то сучасний совет-

ський лад не має нічого спільного з росіянетвом, а тільки з комунізмом. Звідси і пішла відома теорія про боротьбу з комунізмом і зокрема про боротьбу з комуністичним ладом в ССРСР і інших країнах Сходу.

"Безумовно комунізм є тісно пов'язаний з сучасним ладом в ССРСР. Але не треба забувати, що це своєрідний російський комунізм, який злився і "згармонізувався" з традиціями російського імперіялізму. Неважним є теж і той факт, що його носіями є багато неросіян. Кожний імперіялізм поглощує в себе частину "іногородців" і ставить їх на свою службу. Уся система британського імперіялізму, зокрема в Індії, опиралася на цьому.

"Нещодавно мав я нагоду говорити з одним молодим інтелігентним втікачем з ССРСР, по походженні неросіянином, але духово вповні зрусифікованим. Спершу він заперечував категорично існування в ССРСР якихось шовіністично-російських тенденцій, вказував на "інтернаціональний" характер советського ладу, мовляв його "будують" не тільки росіяни, але українці, грузини і так далі; опісля твердив, що справа не в російському націоналізмі чи імперіялізмі, а в комунізмі, з яким треба вести боротьбу. Врешті притиснений до муру контраргументами мусів признати, що все таки існує російський націоналізм, та що найвидніші його представники сидять в армії, адміністрації і в партії, хоч при тому заперечував, щоб вони мали рішальний вплив на політику режиму. На це вже не дозволяла його зрусифікована душа. При кінці розмови виявилось, що він сам фактично є російським шовіністом.

"Так на ділі виглядає і вся советська система. Зверху фрази про інтернаціоналізм, комунізм, рівноправність республік, а на споді голий російський націоналізм та імперіялізм, який хоче пожерти все, що стоїть на його шляху."

Тайпей /Формоза/,
серпень 1960 р.